מאימתי פרק ראשון ברכות

וקורא קריאת שמע ומתפלל. מכאן משמע שמשעה שהגיע זמן קריאת שמע של לילה אמרן לו לאכול סעודה עד שיקרא ק"ש ויתפלל ערבית: **דאמר** רבי יוחנן איזהו בן העולם הבא וכו'. ולמה שאומרים ירחו עיניו ופסוקים אחרים אחר השכיבני. נראה הואיל ותקינו להו רבנן ה"ל כגאולה אריכתא דתקינו[1] לומר זה שנתוך כך יתפלל חמרו גם הוא ולא יבא לידי מסכ"ע עד שיגמור כל אחד תפלתו. וגם יש באותם פסוקים י"ח אזכרות כנגד י"ח ברכות דשמנה עשרה ואגב שתקנו לומר אותם פסוקים תקנו לומר המימה של ירחו עיניו[2]. והלכה כרי יוחנן דבריהם מסייע ליה וכן פסק ה"ג. ואם כן יש לחבר אלא לספר בין גאולה דערבית לשמנה עשרה. ומיהו נסדר רב עמרם פי' מה שאנו אומרים קדיש בין גאולה לתפלת ערבית לאשמעינן דלא בעינן מסמך גאולה דערבית לתפלה משום דתפלת ערבית רשות. ולא נהירא [דאם כן] ר' יוחנן סמיך ליה תפלת ערבית מוכח דסלגמא[3] היא[4] דרב ור' יוחנן והלכה כרי יוחנן[5]. ונכון להמיר ולהחזיר מלספר בימים ולא מימא קשיא הלכתא להלכתא דקיימא לן תפלת ערבית רשות והכא פסקינן כרבי יוחנן גרע לומר דאמילו לי סובר רבי יוחנן כרב דאמר רשות היא מכל מקום ממייב לסמוך אם כן גם לנו יש לסמוך[6]:

ואי כרבן גמליאל סבירא להו לימרו כרבן גמליאל לעולם כרבן גמליאל סבירא להו והא דקא אמרי עד חצות כדי להרחיק את האדם מן העבירה כדתניא חכמים עשו סייג לדבריהם[7] *כדי שלא יהא אדם בא מן השדה בערב ואומר אלך לביתי ואוכל קימעא ואשתה קימעא ואישן קימעא ואח"כ אקרא ק"ש ואתפלל וחוטפתו שינה ונמצא ישן כל הלילה אבל אדם בא מן השדה בערב נכנס לבית הכנסת אם רגיל לקרות קורא ואם רגיל לשנות שונה וקורא ק"ש ומתפלל ואוכל פתו ומברך * [8] וכל העובר על דברי חכמים חייב מיתה מאי שנא[9] בכל דוכתא דלא קתני חייב מיתה ומאי שנא הכא דקתני חייב מיתה איבעית אימא משום דאיכא אונס שינה ואיבע"א לאפוקי ממאן דאמר[10] תפלת ערבית רשות קמ"ל דחובה: אמר מר קורא ק"ש ומתפלל מסייע ליה לר' יוחנן[11] דאמר ר' יוחנן[12] איזהו בן העולם הבא זה הסומך גאולה לתפלה של ערבית רבי יהושע בן לוי אומר תפלות באמצע תקנום במאי קא מפלגי[13] אי בעית אימא קרא איבע"א סברא איבע"א סברא דר' יוחנן סבר גאולה * מאורתא נמי הוי אלא גאולה מעליתא לא הויא אלא עד צפרא ור' יהושע בן לוי סבר כיון דלא הויא אלא מצפרא לא הויא גאולה מעליתא[14] ואב"א קרא ושניהם מקרא אחד דרשו דכתיב[15] בשכבך ובקומך ר' יוחנן סבר מקיש שכיבה לקימה מה קימה ק"ש ואח"כ תפלה אף שכיבה נמי ק"ש ואח"כ תפלה ר' יהושע בן לוי סבר מקיש שכיבה לקימה מה קימה ק"ש סמוך למטתו אף שכיבה נמי ק"ש סמוך למטתו מתיב מר בריה דרבינא[16] בערב מברך שתים לפניה ושתים לאחריה ואי אמרת בעי לסמוך הא לא קא סמך גאולה לתפלה דהא בעי למימר השכיבנו אמרי * כיון דתקינו רבנן השכיבנו כגאולה אריכתא דמיא דאי לא תימא הכי שחרית היכי מצי סמיך והא[17] אמר רבי יוחנן[18] בתחלה אומר[19] ה' שפתי תפתח ולבסוף[20] הוא אומר[21] יהיו לרצון אמרי פי אלא התם כיון דתקינו רבנן למימר ה' שפתי תפתח כתפלה אריכתא דמיא הכא נמי כיון דתקינו רבנן למימר השכיבנו כגאולה אריכתא דמיא: אמר רבי אלעזר א"ר[22] אבינא[23] כל האומר[24] תהלה לדוד בכל יום * שלש פעמים מובטח לו שהוא בן העולם הבא מאי טעמא אילימא משום דאתיא באל"ף בי"ת נימא[25] אשרי תמימי דרך דאתיא בתמניא אפין[26] אלא משום דאית ביה[27] פותח את ידך נימא[28] הלל הגדול דכתיב ביה[29] נותן לחם לכל בשר אלא משום דאית ביה תרתי אמר רבי יוחנן מפני מה לא נאמר נו"ן באשרי * מפני שיש בה מפלתן של שונאי ישראל דכתיב[30] נפלה לא תוסיף קום בתולת ישראל במערבא מתרצי לה הכי נפלה ולא תוסיף לנפול עוד קום בתולת ישראל אמר רב נחמן בר יצחק אפילו הכי (6) חזר דוד וסמכן ברוח הקדש שנא'[31] סומך ה' לכל הנופלים: א"ר אלעזר בר אבינא גדול מה שנאמר במיכאל יותר ממה שנאמר בגבריאל דאילו במיכאל כתי'[32] ויעף אלי אחד מן השרפים ואלו גבי גבריאל כתי'[33] והאיש גבריאל אשר ראיתי בחזון בתחלה מועף ביעף וגו' מאי משמע דהאי אחד מיכאל הוא אמר ר' יוחנן אתיא אחד אחד כתיב הכא ויעף אלי אחד מן השרפים וכתי' התם[34] והנה מיכאל אחד (מז) השרים הראשונים בא לעזרני תנא מיכאל באחת גבריאל בשתים אליהו בארבע ומלאך המות בשמנה ובשעת המגפה באחת: א"ר יהושע בן לוי אע"פ שקרא אדם ק"ש בביהכ"נ[35] מצוה לקרותו על מטתו אמר רבי יוסי[36] מאי קרא[37] רגזו ואל תחטאו אמרו בלבבכם על משכבכם ודומו סלה אמר רב נחמן אם

ואי כרבן גמליאל סבירא להו דמשמע ליה כשכיב כל זמן שכי חדש שוכחים ומי מכלל הזה כל הלילה: לימרו ברי"ב. עד עמוד השחר: מן העבירה. שמא יקמיך על שהוא שיש לו כדמתניא: קימשא. מעט: משום אונס שינה. התוקפתו לעסר על דברי חכמים הוזקקו להחזירו יומר: ממאן דאמר. לקמן בפ' תפלת השחר (דף מ:): אמר מר קורא ק"ש. של ערבית תחלה ואח"כ מתפלל: מסייע ליה לר' יוחנן. דאמר ערבית נמי ק"ש ואחר כך תפלה[38] כדי שיסמוך גאולה לתפלה. הלא כרי יהושע בן לוי דאמר תפלה ואחר כך ק"ש: זה הסומך. וכל שכן דשחרית דעיקר גאולה מלרים בשחרית הוה[39] כדכתיב ממחרת הפסח יצאו בני ישראל (שמות יב:)[40] וסמיכת גאולה לתפלה דמזה דוד בספר תהלים דכתיב ה' צורי וגואלי (תהלים יט) וסמיך ליה יענך ה' ביום צרה (שם כ) ואמרי בגמרא ירושלמי (פ"א[41]) מי שאינו סומך גאולה לתפלה למה הוא דומה לאדם של מלך שבא והסיח על פתחו של מלך יצא המלך ומצאו שהפליג אף הוא הפליג אלא יהיה אדם מקרב להקב"ה אלא ומרלהו מהשמחות וקטסיס של יציאת מלרים והוא מתקרב אליו ונעורו קרוב אליו יש לו לתמוה לרבי: באמצע תקנום. בין שני ק"ש תקנו כל תפלות של יום דקא סבר תפלת ערבית קודמת לק"ש: גאולה מאורתא[42] הוי. הילכך גאולה לאורתא לא חשיבא להאדורי עלה סמיכת תפלה: מה קימה ק"ש ואח"כ תפ"ה. דבשחרית טולהו מוחו דבעי מסמך: שלש פעמים. כנגד שלש תפלות: דאית ביה תרתי. לאחי בתל"ף בי"ת ויש בו שבח הכתת מזון לכל חי: אפילו הכי. אף על פי שהפסיק ו"ן מפני נפילה שבה ולא אמר לרמזה חזר ורמז סמיכת הנפילה אחת ולא הרגיע פעמים: מובטח ביעף. שמי פריחות: באחת. בפריחה אחת: אמרי בלבבכם. אמרו מה שכתוב על לבבכם (דברים ו): על משכבכם. שנאמר וכשכב (שם): ודומו. כשיהא אחרי כן.

אה"ח 1234567

בעית אימא קרא איבע"א סברא איבע"א סברא דר' יוחנן סבר גאולה * מאורתא נמי הוי אלא גאולה מעליתא לא הויא אלא עד צפרא ור' יהושע בן לוי סבר כיון דלא הויא אלא מצפרא לא הויא גאולה מעליתא[14] ואב"א קרא ושניהם מקרא אחד דרשו דכתיב[15] בשכבך ובקומך ר' יוחנן סבר מקיש שכיבה לקימה מה קימה ק"ש ואח"כ תפלה אף שכיבה נמי ק"ש ואח"כ תפלה ר' יהושע בן לוי סבר מקיש שכיבה לקימה מה קימה ק"ש סמוך למטתו אף שכיבה נמי ק"ש סמוך למטתו מתיב מר בריה דרבינא[16] בערב מברך שתים לפניה ושתים לאחריה ואי אמרת בעי לסמוך הא לא קא סמך גאולה לתפלה דהא בעי למימר השכיבנו אמרי * כיון דתקינו רבנן השכיבנו כגאולה אריכתא דמיא דאי לא תימא הכי שחרית היכי מצי סמיך והא[17] אמר רבי יוחנן[18] בתחלה אומר[19] ה' שפתי תפתח ולבסוף[20] הוא אומר[21] יהיו לרצון אמרי פי אלא התם כיון דתקינו רבנן למימר ה' שפתי תפתח כתפלה אריכתא דמיא הכא נמי כיון דתקינו רבנן למימר השכיבנו כגאולה אריכתא דמיא: אמר רבי אלעזר א"ר[22] אבינא[23] כל האומר[24] תהלה לדוד בכל יום * שלש פעמים מובטח לו שהוא בן העולם הבא מאי טעמא אילימא משום דאתיא באל"ף בי"ת נימא[25] אשרי תמימי דרך דאתיא בתמניא אפין[26] אלא משום דאית ביה[27] פותח את ידך נימא[28] הלל הגדול דכתיב ביה[29] נותן לחם לכל בשר אלא משום דאית ביה תרתי אמר רבי יוחנן מפני מה לא נאמר נו"ן באשרי * מפני שיש בה מפלתן של שונאי ישראל דכתיב[30] נפלה לא תוסיף קום בתולת ישראל במערבא מתרצי לה הכי נפלה ולא תוסיף לנפול עוד קום בתולת ישראל אמר רב נחמן בר יצחק אפילו הכי (6) חזר דוד וסמכן ברוח הקדש שנא'[31] סומך ה' לכל הנופלים: א"ר אלעזר בר אבינא גדול מה שנאמר במיכאל יותר ממה שנאמר בגבריאל דאילו במיכאל כתי'[32] ויעף אלי אחד מן השרפים ואלו גבי גבריאל כתי'[33] והאיש גבריאל אשר ראיתי בחזון בתחלה מועף ביעף וגו' מאי משמע דהאי אחד מיכאל הוא אמר ר' יוחנן אתיא אחד אחד כתיב הכא ויעף אלי אחד מן השרפים וכתי' התם[34] והנה מיכאל אחד (מז) השרים הראשונים בא לעזרני תנא מיכאל באחת גבריאל בשתים אליהו בארבע ומלאך המות בשמנה ובשעת המגפה באחת: א"ר יהושע בן לוי אע"פ שקרא אדם ק"ש בביהכ"נ[35] מצוה לקרותו על מטתו אמר רבי יוסי[36] מאי קרא[37] רגזו ואל תחטאו אמרו בלבבכם על משכבכם ודומו סלה אמר רב נחמן אם

ה) נפלה לא תוסיף קום בתולת ישראל נבלה על אדמתה אין מקימה: (עמוס ה:) ו) סומך ה' לכל הנופלים חוקף לכל הכפופים: (תהלים קמה:) ז) ויעף אלי אחד מן השרפים וביד רצפה במלקחים לקח מעל המזבח: (ישעיה ו:) ח) ועוד אני מדבר בתפלה והאיש גבריאל אשר ראיתי בחזון בתחלה מעף ביעף נגע אלי בעת מנחת ערב: (דניאל ט:) ט) ושר מלכות פרס עמד לנגדי עשרים ואחד יום והנה מיכאל אחד השרים הראשנים בא לעזרני ואני נותרתי שם אצל מלכי פרס: (דניאל י:) י) רגזו ואל תחטאו אמרו בלבבכם על משכבכם ודמו סלה: (תהלים ד:)

מסורת הש"ס עם הוספות

ה) פיליפין דף כמ:. ב) ולקמן מו ב שבת מ ב יומא פז:. ג) לקמן דף מ:. ד) ובעמוד לה: קדושין לה: ב"מ ה: ע. ע"ז לד: סנהדרין ל. שבועות כב: ע"ז מתוס' ומרש"י ע:. ה) מגילה קיא: תענית ז: עג: מולין קיח: תמורה ל:. ו) לקמן יח. ז) לקמן ט ב ובי' רש"ל שם ד"ה כיון. ז) סנהדרין קיח. ח) ערכין ד' ל. ד"ה ולעבדה. ט) לקמן דף ט.. י) ד"א (ר.). כ) לקמן כו ב בפי' בהגהות שם נדפ הגליון וע"ע תוס' שם ד"ה ולכאפא ה. ל) ביצה ד.. מ) עיין תוס' לקמן כז: ד"ה והלכתא.

הגהות הב"ח

(א) גר' מר דוד וסמכה ברוח קדשו:

גליון הש"ס

בגמ' ובכ' השבר על ד"ה. עיתוסן כ"ם ע"ב ומי' רש"י פוטה ד ע"ב ד"ה נפקר ומוס' שם: שם סאורתא נמי הוי. פ"ל ע פ"ם: שם כיון דתקינו רבנן השכיבנו. עי' תוס' הרשב"ם סוכה נ"ל: שם בכל יום ב"ם. בהגמ"ר לתמ נ"ם וכן פטור ובירוקם סימן ס"ך לאחם כל האומר תהלה לדוד בכל יום מוכנס לו: שם שפני שיש בה פפ"תן. עי' תוס' הרשב"ם סימן מ"ט: בהגהת מהרי"ב אחר הס"ד והלכתא. וע"ע מגילה כ"ג ע"ם מוס' ד"ה כיון:

תורה אור השלם

א) וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ: (דברים ו, ז)

ב) אֲדֹנָי שְׂפָתַי תִּפְתָּח וּפִי יַגִּיד תְּהִלָּתֶךָ: (תהלים נא, יז)

ג) יִהְיוּ לְרָצוֹן אִמְרֵי פִי וְהֶגְיוֹן לִבִּי לְפָנֶיךָ יְהוָה צוּרִי וְגֹאֲלִי: (תהלים יט, טו)

ד) (תהלים קמה)

ה) (תהלים קמה)

ו) פּוֹתֵחַ אֶת יָדֶךָ וּמַשְׂבִּיעַ לְכָל חַי רָצוֹן: (תהלים קמה, טז)

ז) נֹתֵן לֶחֶם לְכָל בָּשָׂר כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: (תהלים קלו, כה)

עין משפט נר מצוה

יא א מר' פרק י מהלכות תפלה הלכה ז סוד וכו"ע מו"ס סימן רלה סעיף ב:

יב ב מר' פ"ז שם הלכה יח סמג עשין עז עוד מו"ס סימן רלה ומו"ס מר"ס סימן רלו סעיף ב:

יג ג מר' פ"ב שם הלכה ט (סמג שם) עוד וכו"ע מר"ס סי' קי"ח סעיף ג:

יד ד מר' (וסמג) שם טוס"ע מר"ס סימן קכג סעיף ב:

בו ה מר' פ"ז שם הלכה יג סמג עשין עז מו"ס מר"ס סימן נא סעיף ו (וכ' אלפס פ' אין עומדין דף כי ע"ב):

בז ו מר' פ"ז שם הלכה ג טו"ע מר"ס סימן רלט סעיף א:

רב נסים גאון

ואיבעית אימא לאפוקי ממאן דאמר דתפלת ערבית רשות. כי הוא שאכר דתפלת ערבית רשות ר' יהושע הוא ואיתא בפרק תפלת השחר (דף כז) אמר רב יהודה אמר שמואל תפלת ערבית רבן גמליאל אומר חובה ר' יהושע אומר רשות:

ליקוטי רש"י

כ"ל העובר על דברי חכמים חייב מיתה. לכאן ופוכן גדל יסכנו נפש (קהלת ז) [מסה ד:]. ופוכן גדל. סיג של מצוות לעסוק פרי דבריהם שכנו נפש. מיתה בידי שמים. ולפי שאינו בלשון פרינה נדר הכיל מתשלומין לשון נפיסה נפש שהוא לך מצורי נקבי כחלי מים מרוקים [שלה ד: ח]. תפל"ת ערבית רשות. מפני שהוא כנגד הקטר חלבים ואמרים שאין מעכבין כפרתן [כרת ט:]. גאו"ה מאורתא נמי הוי. מעבר נגאלו. מתוי לה לשון לפנה [לקמן ס:]. ה' שפתי תפתח. מתוך לי רחיה לי שתהיה פה לדבר הלהלן [תהלים נא. יז]. יהיו לרצון. לפיוס לרעותך [שם יט: ט]. הל"ל הגדול. שהקב"ה יושב בגדולתו של עולם וכו'. דכתיב הוא נאל נאל השמים נותן לחם לכל בשר והיינו לבר גדול [תהלים קלו:]. מפני מה "א נאמר נו"ן באשרי יבר. ט"ן מפרה מלאם"ל מת"ם לפי שלאה דוד בה תפלה קשה נפלה ולא תוסיף קום בתולת ישראל [עמוס ה'] חזר וסמכה ברוח הקודש שיתן ה' לכל הנופלים [תהלים קמה. יז].

הגהות וציונים

ה) בר"ש לעיל ג ע"א ד"ה לאו הלשון עשו סייג לדבר' ועיין שפ"ח כאן שעמר על לשון הגמ' לדברי"הם' שהרי ק"ש מן התורה: כ) עיין כרבינו יונה (ב ע"א ד"ה וכלו) שמקשה קושיא זו מעצמו ומשמע שלא היה לפניו גירסא זו בש"ס (מהרי"ן חות) ועיין בא"ש סי' ד ובכפרי"ם אות ע:

ג) בילקוט שפעוני רמז תתכב איתא ואיבל סבר גאולה מאורתא "א הואי ע"ש וכן מביין רש"י (הגי' כן ארוה): ד) נדצ"ל ואמרינן בברכות ירושלמי (פ"א ה"א) דסמיכת גאולה וכו' בזום צרה ומי שאינו סוכך (שפתי חכמים): ה) נדצ"ל דתקינו (באה"כ): ו) עיין רש"י לקמן לא ע"א ד"ה אלא שכתב טעם אחר: ז) נדצ"ל ש"ונתא (מהרי"ל אדלר, באה"כ):

מריבה אלא עם מי שהביאך בשלום והטית דברים כלפי מעלה. יש לומר דהכי אורחא דתלמודא דבחד דוכתא דריש הכי ובדוכתא אחריתא בענין אחר [121].

חכמים כמאן מבירא להו. משום הכי בעי לה, דליכא למימר שיהא מחלוקת שלישית [121]א.

אי כר"א מבירא להו לימרו הלכה [122]. לאו דוקא לימרו הלכה, אלא כלומר לימרו כרבי אליעזר.

[ד, ב] וכל העובר על דברי חכמים חייב מיתה. כלומר שהוא מתאחר לקרות ק"ש לאחר חצות [123], אבל אין רוצה לומר שאם יאכל קודם שיקרא ק"ש שיהיה חייב מיתה [124]. אבל מן הראוי הוא שכיון שהגיע זמן ק"ש [125] שלא יאכל עד שיקרא קריאת שמע, וכן נמי בתפלת המנחה [126].

אם רגיל לקרות קורא. כגון אנו שקורין אשרי [127] ובשחרית איזהו מקומן, ומשום דאמרינן במנחות [128] אפילו לא שנה אלא פרק אחד שחרית ופרק אחד ערבית קיים לא ימוש, משום הכי תקנו [129] רבנן פסוקי דזמרה ואיזהו מקומן ור' ישמעאל קודם תפלה.

אמר מר קורא ק"ש ומתפלל מסייע ליה לר' יוחנן איזהו בן העולם הבא זה המומך גאולה של ערבית [130] לתפלה של ערבית. יש לשאול [131] וכי מפני שסומך גאולה לתפלה יהי לו שכר כל כך שיהיה בן העולם הבא. ואומר הרב רבנו יונה ז"ל שהטעם משום שכשמזכיר גאולת מצרים ומתפלל מיד, הוא מראה עצמו שבוטח בשם, שבתפלה הוא מבקש צרכיו, ומי שאינו בוטח אינו מבקש ממנו כלום. וכן נראה ברבה בפר' בא אל פרעה [132] שאומר שם כי ישראל כשראו הנסים והנפלאות שהיה עושה הבורא עמהם וראו שהיה משנה הטבעים, בטחו בו, ועל זה נאמר וירא ישראל את היד הגדולה ויראו העם את ה' ויאמינו בה', וכיון שמזכיר עכשיו אותה הגאולה שבטחו אבותינו בשם והצילם ומתפלל מיד, נמצא שבוטח הוא גם כן בו, ומתוך כך הוא בוטח, שכמו שענה להם שיענה אותו, והבטחון הוא עיקר ההודאה [133] והיראה והאמונה, ולפי' זוכה בסבת הבטחון לכל, וזוכה לחיי העולם הבא. ומאי דאמר תפלת ערבית, לאו דוקא, ורוצה לומר אפילו תפלת ערבית וכ"ש תפלת שחרית [134]. וי"מ [135], דלא שיהיה בן העולם הבא בדבר זה בלבד, אלא הכי קאמר איזהו בן העולם הבא, כל הזהיר בדברי חכמים לדקדק בהן ולקיימן, שאף בזו הוא זהיר לסמוך גאולה לתפלה אפילו בלילה.

כיון דתקון רבנן השכיבנו כגאולה אריכתא דמיא, דהא אית בה נמי גאולה משדים ומכל דבר רע [136], וישמור צאתנו ובואינו, וכיון דאית בה נמי גאולה, כגאולה אריכתא דמיא. ומשמע דהלכתא כר' יוחנן [137], דהא ברייתא דקורא ק"ש ומתפלל מסייע ליה לר' יוחנן. ויש לשאול [138] על מה סמכו העולם דמפסקי בברוך ה' לעולם ויראו עינינו וקדיש אחריה. ועל כן היו נמנעים

121 תוס' ר"י הביא גם כן תירוץ זה, ועיין שם שכתב שדוחק לפרש כן. 121א דרחוק לומר דאיכא ג' דעות במציאות זמן השכיבה, ועי' רש"י לקמן ט, א ד"ה רבנן ולעיל ד"ה לאו. 122 כן גירסת רבנו בגמרא. ועי' דק"ס. 123 כ"כ גם ברא"ה (עמ' ד): כלומר שלא קרא עד חצות ובמזיד חייב מיתה. 124 דבשינה הסייג שלא יבטל מ"ע של תורה, אבל ענין אכילה הוא מכבוד המצוה. 125 וכדמבואר בשבת יא, א דמפסיקין לק"ש, ולפי"ז מן הראוי כלומר דאיכא איסור אבל לאו חומר דמיתה. ועי' תוספות לעיל ב, ב ד"ה משעה, ותוס' כאן וקורא. ועי' רבנו ורשב"א לעיל שם. ועי' רמב"ם. ובתר"י ורשב"א כתבו שגם סמוך לזמן זה אסור לאכול. 126 כבשבת ט, ב. ואפשר שיש לתקן כאן: בתפלת המעריב. 127 כלומר לפני מנחה, וכנראה שגם היו קוראים כן לפני מעריב, או שהיו מתפללין מנחה ומעריב ביחד. ועי' במכתם לענין קריאת אשרי לפני התפילה. ועי' פסקי ריא"ז. 128 צט, ב. 129 עי' טור או"ח סי' ג. 130 לפנינו: גאולה לתפלה. אבל גירסת רבנו גם ברי"ף וראשונים, ועי' להלן. 131 כ"ה בתר"י לפנינו, ורבנו הוסיף בו קצת כדרכו. 132 שמו"ר פכ"ב, ג. 133 תיבה זו אינה בכי"ג, וכן חסרה בתר"י. 134 ג"ז בתר"י. 135 ל"מ כעת. 136 בביאור הדבר נראה דכיון שאנו מבקשים על שמירה הוי מעין גאולה. ואפשר שכוונתו כעין מה שכתב בתר"י דהוי מעין הגאולה שבשעה שעבר השם לנגוף את מצרים היו מפוחדים מן המשחיתים וכנגד אותה תפילה התקינו השכיבנו. 137 וכ"פ הרי"ף ובה"ג ותוספות, ודלא כדעת רע"ג, עי' ראבי"ה סי' ג ובמצויין שם דת"ע רשות ומפסיקין בנתיים. 138 כן הקשה הרא"ה (עמ' ה) ולפי"ז תמוה במה שנהגו לברך ולומר ברוך ה' ולהפסיק בקדיש, ומקורו בתר"י וכן

אה"ת 1234567

(ד:) **וכל** העובר על דברי חכמים חייב מיתה. יש לתמוה למה אמרו מה חייב מיתה יותר משאר מקומות* שאסרו חכמים כמה דברים* וי"ל מפני שמה לפילו חכמים מודים דמן הדין ומנה כל הלילה אלא שעשו סייג כדי להרחיק האדם מן העבירה ואולי יאמר בלבו כיון שאין זה אלא סייג בעלמא לא אחוש לדבר כי עדיין יש לי פנאי כל הלילה משום הכי הוצרכו בכאן להזהיר יותר ולהודיע שהעובר על דבריהם אפילו בדבר שמותר מן הדין כיון שגדרו הם והוא פורץ גדר יש כנו נחש (קהלת י, ח):

אי נמי בשעת הדחק כגון מי שהיה משכים לצאת לדרך וכו'. יש מדקדקים על זה הלשון שכתב הרי"ף דהא אמרינן (ג.) המשכים לצאת לדרך* מביאין לו שופר ותוקע לולב ומנענע מגילה וקורא בה וכשיגיע זמן ק"ש קורא ק"ש אלמא משמע שיכול לקרותה בדרך והיאך אמר בכאן שיקרא אותה קודם הנץ החמה שנראה שהצריכוהו לאמרה קודם הזמן שיש לה לבתחלה מפני שאינו יכול לאומרה בדרך. ואומר מורי הרב שאין זו קושיא דודאי דבר פשוט הוא שיכול לקרותה בדרך ומה שכתב כגון שהיה משכים לצאת לדרך ר"ל שמשכים לצאת לדרך ויודע שהשיירה הולכת במהרה ולא ימתינו לו כלל* ולפיכך אמרו בכיון שהוא שעת הדחק שאינו יכול לעשות בענין אחר קורא קודם הנץ*:

איזהו בן השה"ב זה הסומך גאולה של ערבית לתפלה של ערבית. יש להקשות

(ד - ט.)

עב מפני שסומך גאולה לתפלה יש לו שכר כל כך שיהיה בן עולם הבא ואומר מורי הרב שהטעם שזוכה לשכר גדול מה מפני שהקב"ה כשגאלנו והוציאנו ממצרים היה להיותנו לו לעבדים שנאמר (ויקרא כה, מב) כי עבדי הם אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים וברכת גאל ישראל מזכיר בה המסך שעשה עמנו הטורא והתפלה היא עבודה כדאמרינן (סנהדרין נב:) ועבדתם את ה' אלהיכם (שמות כג, כה) זו היא תפלה וכשהוא מזכיר יציאת מצרים ומתפלל מיד מראה שכמו שהעבד שקונה אותו רבו חייב לעשות מצות רבו כן הוא מכיר הטובה והגאולה שגאל אותו הטורא ושהוא עבדו ועובד אותו וכיון שמכיר שהוא עבדו מפני שגאלו ועושה רצונו ומצותיו נמצא שבעבור זה זוכה לחיי העולם הבא*. יעוד אמר מורי גר"ו טעם אחר

מפני שכשמזכיר גאולת מצרים ומתפלל מיד הוא מראה שבטחת בה' בתפלה כיון שמבקש ממנו צרכיו שמי שאינו בטח בו לא יבקש ממנו כלום* וכן נראה בתלה שמות רבה בפרשת בא אל פרעה (כג, ג) שאומר לשם שכשראו ישראל הנסים והגבורות שהיה עושה עמהם הטורא שלא כבשנו עושה עמהם הטורא שלא כבשנו של עולם עמהם בו ועל זה נאמר (שמות יד, לא) וירא ישראל את היד הגדולה אשר עשה ה' במצרים וייראו העם את ה' ויאמינו בה' וגו' וכיון שמזכיר עכשיו אותה הגאולה שבעטו אמינו בה' והלילה ומתפלל מיד נמצא שגם הוא בטח בו שיעזה אותו כמו שעזה לישראל בעבור שבעטו אמינו ומפני זה מזכיר אותה הגאולה

וכל העובר על דברי חכמים חייב מיתה והא דר' שמעון דאמר פעמים שאדם קורא ק"ש של ערבית קודם הנץ החמה "דוקא בשעת הדחק "כגון מי שהיה שכור או חולה אבל אם עשה כן "במזיד או בפשיעה לא יצא ידי חובתו" דאמרינן (מ.) כי אתא ר' יצחק בר' יוסף אמר הא דרבי יהושע בן לוי לאו בפירוש אתמר אלא מכללא אתמר דהנהו זוגא דרבנן דאשתכור בהלולא דבריה דרבי יהושע בן לוי ולא קרו ק"ש אתו לקמיה דרבי יהושע בן לוי אמר להו כדאי הוא רבי שמעון בן יוחאי לסמוך עליו בשעת הדחק* וכן הא דרבי שמעון בר יוחאי דאמר פעמים שאדם קורא ק"ש של שחרית לאחר שיעלה עמוד השחר* בדיעבד הוא אי נמי בשעת הדחק* כגון מי שהיה משכים לצאת לדרך וכיוצא בו אבל לכתחלה לא: (ד:) אמר מר קורא ק"ש ומתפלל* מסייעא ליה לרבי יוחנן דאמר איזהו בן העולם הבא זה הסומך גאולה של ערבית לתפלה של ערבית* ורבי יהושע בן לוי אומר תפלות באמצע תקנום שבשחרית קורא ק"ש ומתפלל ובשעת המנחה מתפלל תפלת המנחה ולערב מתפלל תפלת הערב ואח"כ קורא ק"ש נמצאת ק"ש של שחרית בתחלת היום וק"ש של ערבית בתחלת הלילה והתפלות כולן באמצע וליתא לדר' יהושע בן לוי* וקי"ל כר' יוחנן* דתניא מסייעא ליה

דאישתכור. ושנו ונרדמו על נאמר עמוד השחר: זה הסימן נאו"ה ש"ל ערבית. וכל שכן דשחרית דעיקר גאולה היתה כשחרית כדלהלן ובמזמור ג. ג) ממחרת הפסח יצאו בני ישראל ממצרים ודוד רמז בספר תהלים סמיכת גאולה לתפלה דכתיב (תהלים יט, טו) ה' צורי וגואלי ומתוך ליה (שם כ. ג) יעזך ה' מיום צרה* ומי שאינו סומך גאולה לתפלה דומה לשהיטו של מלך שהוא יושב על פתחו של מלך יצא המלך ומצא אותו שהפליג גם הוא הפליג אלא יהא אדם מקרב להקב"ה אליו בשמחה וקילוסין של ילמת מצרים והוא מתקרב אליו ואם יש לו לתמיה צרכיו (ומפסיק בדברים אחרים): **תפ"ות באמצע.** כן שני ק"ש תקנו תפלות של י"ח של כל היום כדמפרש ואזיל:

הגהות וציונים
בתב"ה ובאר ספרים

(א) ובגיר של רבן גמליאל דלא היתר להן לקרוא ק"ש אחר שעלה עמוד השחר שלא היו אנשים אלא נמשך לבם אחר המשתה אשרי"ר (תר"ו) (ב) עד שיראה את חבירו ר' אבות עין במשנה למשה (מי' טז) (ר"ה) (ג) נראה דשלא בדקדוק כתב כן ר"ל אחר עמוד השחר (תר"ח) (ד) דהא פסוק ראשון מיהא עכידה כבי כראיתא ר"פ היה קורא (יג:) (בהרי"ם) (ה) לפי הגהת הגר"א לעיל ב"ל אחר עמוד השחר: (ו) נ"ב גאולת מצרים ובית: (ז) נ"ב ובעבדו קרוב אליו (אז) (בר"ח) (ח) ערבית ושחרית (בר"ח) (ט) נחנתה, הערוך להחזיק בדרך ובר"ח כטור סי' נח: (י) מבה"ג שלפנינו בסתיים ובקורא ק"ש ובתפלה ר' יוסף מפרשים (יא) בריא"ז לו:

השנות הראב"ד

(א) בתוב שם: יזה שכתב הרי"ף ד"ל שני שמשכים לצאת לדרך ובא קשיא ע"ז: ההיא דתניא דבר: אבל אבראהם: וכי התפלה מלויה בעמוד השחר אלא לו כהן החמה מוחקין לו בתפלה גאולה לתפלה לו מתן ק"ש לכל אדם דהוא מעכיר כן הכלה לגבן לו מתמת לוחק כגון משכים לצאת מרק שאינה שהיה הלכ כשופר ותוגה ומגילה לפוד ומתפלל לפוד אפילו קודם עמוד השחר ולכשיגיע זמן ק"ש יקרא דהיינו מעמוד השחר

המאור הקטן

הוא ואין להפריד בין שכור למזיד בזו ומאחר שלא הגיע עדיין זמן קימה כמו שברגנו מדברי אביי בברכות של זהב הוא זמן שכיבה בידוע ומנין לנו לבטל קריאת שמע מי ששהה אותו אף במזיד. וזה שכתב הרי"ף ז"ל שמי שמשכים לצאת לדרך קורא קריאת שמע של שחרית לאחר שעלה עמוד השחר מפני שהוא שעת הדחק קשיא עליה הא דתניא (ולקמן ל.) השכים לצאת* לדרך מביאין לו שופר ותוקע לולב ומנענע מגילה וקורא בה ומתפלל ולכשיגיע זמן קריאת שמע קורא ובידוע שאין מצות שופר ולולב אלא משיעלה עמוד השחר ואף על פי כן לא הותרה לו קריאת שמע אלא בעותתה ועובדי דאבוה דשמואל ולוי (לקמן ל.) ומר יימר ומר זוטרא ורב אשי ליכא בכולהו מאן דמקדים קריאת שמע משום יציאת הדרך ושעת הדחק:

מלחמת ה'

תכלת ללבן ואלו מאחרין עד לאחר הנץ החמה ואפילו לרבי יהושע ומנה קודם הנץ הוי דהוא זמן קימה לאינשי חוץ מבני מלכים וכל לכתחלה במנים דרוזמא קרינן בין בעמנה בין בקימה וכדסרשית לעיל ועוד משום תפלה כוחיקין אבל לאחוז ולקרות אין לנו ושמינו כיולא בה (פסחים קטז.) כל שלא אמר אלשה דברים אלו בפסח לא יצא ידי חובתו ולא שיהא נרך לחזור ולאכול פסח מצה ומרור.

ורי"ץ בן גיאת ז"ל כתב כן לק"ש בוחיקין והקורא לאחר שעלה עמוד השחר יצא שהרי אנשי משמר מקדימין וקורין דחייא הקורא עם אנשי משמר ואנשי מעמד לא יצא שאנשי משמר מקדימין ואנשי מעמד מאחרין פי' לא יצא ידי מצוה שמנה שהרי אמרו מצותה עם הנץ החמה ע"כ דברי הרי"ף ז"ל ודקא קשיא לך אי לא פליגי בריתות אהדדי הימי אמר רבי שמעון משמיה דנפשיה אחת קודם שיעלה עמוד השחר י"ל ללמד שאפילו מנף ק"ש של שחרית לעמוד השחר יצא ולעולם לילה הוא לגבי ערבית כדקתני בלילה וכן ר"ש משמיה דרבי עקיבא בא ולמד שעד הנץ קורא של ערבית ושל שחרית אפילו לאחר הנץ החמה יוצא ידי חובתו לחולא מדברי ת"ק דתתני' לאחר עד הנץ החמה וזה מספיק אבל העיקר אי"ל שלא הזיכו" לו חכמים שיהא קורא ק"ש של ערבית בבא אחת זו אחר זו אלא אם כן הנץ החמה מינים לו יעלה עמוד השחר והדבר הזה יש לו שחר וזו קיימת דברי הרב הגדול ז"ל.

וזו שהוקשה לבעל המאור ז"ל מהיאך דחייא השכים לצאת לדרך מביאין לו שופר ותוקע וכו' אינה קושיא דהתם לא שעת הדחק הוא לק"ש אלא לתפלה מעומד ולא רצו לדחות מפני תפלה ומן ק"ש קודם שיכיר את מרכו אבל היה תקוס לחוק" לק"ש עצמה מקדים וקורא משעלה עמוד השחר ומרוסלמי מצאתי דתני כשם ר' שמעון בן יוחאי פעמים אדם קורא ק"ש שתי פעמים אחת לפני עמוד השחר ואחת לאחר שעלה עמוד השחר ונמצא יוצא ידי חובתו וכו' ושאלו הא רבן גמליאל כר' שמעון בברכות אף בשחרית כן ח"ר יוסה כיון דתר רבי זעירא מני מתני דר' חייא בר אשי ודרב אדא בר חנא הקורא עם אנשי משמר לא יצא כי משמיתן היו יוה גרמה כמיוב לפנרתיו שהקורא של שחרית קודם הזמן שטני נמשנתיו לדברי חכמים לא יצא ובריתא דיומא פליגי על רבי שמעון וכדברי חכמים היא שנויה אלא כיון שאינו רואין אנשי משמר שיוצאין מפני נורך שעתן כלומי הוא רבי שמעון לסמוך עליו בשעת הדחק ובדיעבד ובני מלמוד ירושלמי כך נסתפק להן אם מודה רבן גמליאל לדברי רבי שמעון לכתחלה או אינו סובר כך אלא דיעבד הא בדיעבד הכל מודים שיצאו כאנשי משמר וכן אתה מבין מתלמוד זה שהם אינם נורסין בברייתא בלילה כמו שאמרו בגמרא שלנו ולפיכך הטוו לשם רבן גמליאל ורבי שמעון מכל מקום כלל הדברים לגבי ערבית ברבן גמליאל היא וכדרבי שמעון בברייתא בשעת הדחק כדאפשיה בגמרין בהדיא ובשל שחרית לתנוה מן המומחר בוחיקין וחמה אפילו לכתחלה כמתמיתן ובטלו מחלקומיו של בעל המאור מזה:

ואלו כל זמן שיראה שפה לעצמו שיכול לקרות בעמידה כדאמרינן (ולקמן יג:) עד על לבבך בעמידה וכל מה שיכול לעמוד ולקרות יעמוד כדי שלא יהיה עליו ערלה ואינו צריך להמתין [שיהא] מבדל בין חכלה לגבן מפני הדחק והיינו כדרבי שמעון אליבא דנפשיה ודרבן גמליאל (ולעיל ב.) דקתי בוחיה בחדא בהדיא ותפסר דפסרינן ליה בוחיה בפירוש:

אוצר החכמה

שלטי הגבורים

א סב"ג עמוד י"ח (שם. ד) ז"ל מתוך כך מדקדק רבינו יעקב ומ' הסר ש"ת סי' ס. שם' חמת ל: ד"ה אמרו) שביקר ק"ש של שחרית אחר הנץ החמה שקודם לכן נתבטל לילה לכל הפחות לגבי אנשי ומרוסלמי דברכות (ה"ש, ד:) נרשיקן מבשיר המזרח עד הנץ החמה אלבנעמא מילין ועוד מבלי רמיה מדמקן כרוחא פרק אמר להם המתוה (ש.) אף היא עשתה נברשת של זהב ברוסלים כשבר שהמחה זוהרתה היו מלוטות מעמה ידעו כל הכם שהגיע זמן ק"ש פירוש נברשת זו מעוהה וכן בדרמל (ה. ה) לקבל נברשת ועוד רמיה מדתנן במסכת מגילה (כ.) אין מוכלין ולא טובלין ואין מדן וכו' עד שתגן החמה משמע שהדברים שמטתן בזוס עיקר זמנן מוכן החמה עכ"ל ועיין בהגהות דף ה מתנה מאימתי:

ב נראה דסברא ליה לרבינו ברב שמשון **ק** אלמא דסרק בתפלה הסחר לקמן דף ל. לאמר נמי המחוק מדרך* כן כן וכן כך קורא ק"ש ומתפלל* וכן פסק הלכות גדולות ולפי מרשה פר' נב) דהמשכים לצאת לדרך קודם היום קורא ק"ש משעלה עמוד השחר ר"ומתפלל והרא"ש (פר' ט) והטור סי' נ"ח כתבו דרבינו נמי קריאת שמע ומן התיבה שנפרכ* תפלה הסחר פסק הרא"ש (סי' ב) נמשה דשמואל ולוי דהוו מצלו לאחר עמוד השחר ואח"כ היו קורין ק"ש בעותה וכן הטור סי' פ"ט (ושם) פסק מהרי"ל ז"ל ומא פליגי הני תרי פסקי אהדדי ורבינו השמיט דאמר דשמואל ולוי בפרק תפילה השחר דאמר אמר דאלמא לא סברה תפילה הסחר דאלמא ול"ש:

(לשון ריא"ז)

ג ובפ"ד הי"ד אות הן הכשכים לצאת לדרך קודם הנץ החמה אל יקדים תפלתו לק"ש כדי להתפלל בעמידה בעמידה מוטב שלא לדרך ויקרא ק"ש סמוכה כדי לעמוד בגאולה לתפלה ואע"פ שלדרך אם"ש מתפללין קודם הנץ בין היולא לדרך בין מכם הדורם ובלבד שיהיו קורין ומתפללין אחר עלות השחר ואם יכולין לבבן לכם עשרה מקבלין להתפלל בעשרה כמנהגו בקונטרס הרלוות עכ"ל:

ד רב עמרם (שבת כ"ד ד"ה אמר)

ומתפלל מיד והכוונה הוא עיקר הילה והממונה ולפיכך זוכה בסיבתו לחיי העולם הבא".

ומאי דאמרינן של תפלת ערבית לאו דוקא אלא מפני שתפלת ערבית רשות* נקט ערבית וכל שכן תפלת שחרית:

ואע"ג דצריך לומר והכין השכיבנו כגאולה ואע"ג דצריך לומר * השכיבנו * בין גאולה לתפלה לאו מפסיק הוא דכיון דתקנו רבנן השכיבנו בגאולה * כגאולה אריכתא דמיא * ובתפלת שחרית נמי בעי למסמך גאולה לתפלה ואע"פ * שבתחלה אומר ה' שפתי תפתח (תהלים נא, יז) כיון דתקינו רבנן ה' שפתי תפתח בתפלה כתפלה אריכתא דמיא: אמר ר' יהושע בן לוי * אע"פ שקרא אדם ק"ש בבית הכנסת מצוה לקרותה על מטתו ודוקא פרשה * ראשונה כדאמרינן בפרק הרואה (ס:). אמר ר' נחמן (* בר יצחק) (ה.) אם ת"ח הוא אינו צריך* אביי אמר אף ת"ח* בעי למימר חד פסוקא דרחמי כגון בידך אפקיד רוחי (תהלים לא, ו) אמר ר' אלעזר* כל הקורא ק"ש על מטתו כאילו אוחז חרב פיפיות בידו שנאמר (שם קמט, ה-ו) יעלזו חסידים* בכבוד ירננו על משכבותם רוממות אל בגרונם וחרב פיפיות בידם. * גרסינן בפ' דיעות הטומאה (שבועות טו:) שיר של פגעים בכנורות ובנבלים ובתופים ואומר (תהלים צא, א) יושב בסתר עליון וגו' עד כי אתה ה' מחסי ואומר (שם ג, ב) ה' מה רבו צרי עד לה' הישועה וגו'. רבי יהושע בן לוי * מסדר להו להני קראי וגאני היכי * עביד הכי והאמר רבי יהושע בן לוי * אסור להתרפאות בדברי תורה * להגן שאני": (ה:) תניא אבא בנימין אומר כל ימי הייתי מצטער על שני דברים* על תפלתי * שתהא * סמוכה למטתי * ועל מטתי שתהא * נתונה בין צפון לדרום א"ר חמא בר חנינא ואי תימא רבי יצחק כל הנותן מטתו בין צפון לדרום הויין לו בנים זכרים* שנאמר (שם יז, ד) ממתים ידך ה' ממתים מחלד חלקם בחיים וצפונך תמלא בטנם ישבעו בנים* וגו': תניא אבא

מסידיו* ואותה הרוממות כמו חרב פיפיות לשמרן מן המזיקין ולעשות נקמה בגויים:

שיר של פגעים בכנורות ובנבלים ובתופים וכו'. פירוש כשקידש עזרא את ירושלים (נחמיה יב, כז) היו הולכים סביבות העיר ואומרים שיר זה להגרות הפגעים והמזיקין והיו אומרים אותו בשמחה ובשירים ומפרש ואזל שאותו שיר של פגעים הוא יושב בסתר עליון ולא גרסינן ואומר אלא אומר לפירושי הוא דקא מפרש מהו שיר של פגעים*:

והאמר רבי יהושע בן לוי אסור להתרפאות בדברי תורה וכו'. מתוך כך הקשה בגמרא ולא הקשה לגבי ק"ש שעל מטתו מפני שאלו הפסוקים אינו אומר אותן לעולם לשם מזונה והם של שמירה וגרלה כמו שמתרפא בדברי תורה אבל בק"ש דרך הוא לאומרו לשם מזונה ולא גרלה כמתרפא בדברי תורה:

[ה:] על תפלתי שתהא סמוכה למטתי. ומירי בתפלת שחרית שאין לו לעשות שום מלאכה קודם שיתפלל דאי בתפלת ערבית צריך שיתפלל אותה לכתחלה מיליאת הכוכבים קודם שיאכל ושתה כדכתיבנא לעיל (פר' ג ד"ה ותמים). ורש"י ז"ל פירש שהיה נזהר דאפילו לקרות לא היה רוצה אחר שעלה עמוד השחר עד שיתפלל. ואומרים רבני גרפת ז"ל אלא מאינו בשום מקום שהלימוד יהא אסור ואפילו לדברי רש"י ז"ל אין לאוסרו אלא כשלומד לעצמו מפני שיכול להתפלל תחלה ולחזור ללימודו אח"כ אבל במי שמלמד לאחרים ולא מותר* כיון שהשעה עוברת דזכות הרבים דבר גדול הוא ואם לא ילמדו עכשיו יתבטלו ולא יוכלו ללמוד אח"כ שכן מצינו ברבינו הקדוש ז"ל (יב:) שהיה מלמד לתלמידיו וכשהיה מגיע זמן ק"ש היה מעביר ידיו על גבי עיניו וקורא ק"ש ותחזר ללימודו ואח"כ היה מתפלל ולא היה מושך אע"פ שהיה מגיע התחלת זמן התפלה ולא מיישינן שמא ישכח ותעבור השעה דכיון שהתפלה דרך הוא להתפלל אותה בכל יום יתן אל לבו הדבר וישכור ויתפלל:

כל הנותן מטתו בין צפון לדרום הויין לו בנים זכרים שנאמר וצפונך תמלא בטנם. ואין זו ראיה דוחקא אינו לשון צפון אלא סימן לזכר בעלמא וכן הרבה פסוקים שמביא אינו אלא לסימן ואומרים שהטעם הוא מפני שהמנורה היתה בדרום ושולחן בצפון (שמות כו, לה) והשולחן כנגד העושר והמנורה כנגד התורה כדכתיב (משלי ו, כג) כי נר מצוה ותורה אור וכדאמרינן (ב"ב נה:) הרוצה להתחכם יתרים והרוצה להתעשר יצפין ויסמוך שולחן בצפון מנורה בדרום.

ונראין הדבר שמוש דמה טעם הוא לומר שנעבור זה חוכה לבנים זכרים* ואומר מורי הרב נר"ו שהחכמים נתכוונו מה לומר שקודם שישמש מטתו שיכוון השולחן שהוא כנגד העושר והמנורה שהיא כנגד התורה ויתפלל על בניו שיהיו מצליחים בתורה ושיהיה להם עושר כדי שלא יצטרכו לברות והתפלה

שלטי הגבורים

פליג על זה ואומר דמשיה אומרים קדם בין גאולה לתפלה של ערבית להודיע דאין צריך לסמוך גאולה לתפלה:

א ובתב רשב"ם ז"ל (בתוספות, ד"ה פר' לגו) וכן מה שמכרכין ר"ם* בין גאולה לתפלת ערבית אינה הפסקה(ו) והי"ה ומפרו (בשמות לב, ט) שאומרים בשבת ופסוקים אלה מוציאי (ויקרא כב, ד) ב"ש והטור אר"ם סי' רס"ז ויהיו טעם לפסוקים ומפרו: בהגהת הרא"ש ז"ל (פר' י) דבשבת אין צריך לסמוך גאולה לתפלה הואיל דנפקא לן (ויהי נועם ר"ש) מיעבוד ה' ביום נרה (תהלים ב, ט) דבתיב בתריה יהיו לרצון אמרי פי (שם יט, יד) ובשבת לאו יום נרה הוא:

ב כתב הרא"ש ז"ל (פר' ה) ותימה על מנהגנו שאנו מפסיקין בערבית בפסוקים ילחו עיניו וקדיש אין ליתר דס"ל כרב דאמר לקמן בפרק תפלת השחר (ס:) יעמשרת הש"ם שם) תפלת ערבית רשות ולכן אין אנו מושמין לסמוך מ"ל רבי יוחנן דמצריך לסמוך ס"ל דהיא מוטב ורב ורבי יוחנן הלכה כרבי יוחנן ושמא גם ר' יוחנן סובר כמו רב אפילו הכי מתיר לסמוך ומתוכן זה נהגו אותו ההתון לפי שבמיהם הראשונים היו בתי כנסיות שלהם בשדות והיו יראים להתעכב שם כל אחר תפלת ערבית ותקנו לומר פסוקים אלו שם בהן י"ח ברכות של שמ"ע ותקנו אחרי כן ברכת ילחו עיניו וקדיש והשאר נמי שתפלתן ערבית בבית [ו"הכנסת] לא נתבטל המנהג הראשון מ"מ אין להפסיק בדברים אחרים אלא כמו שנהגו בכל

הגהות וציונים

מהב"ח ושאר ספרים

(א) בגמ' אינו (שורש):
(ב) עיין מ"א (או"ח סי' רלו סק"ד) שכב' עמק הסלך קודא חגר על האומרים "המגלה" כיהו בגוסת הרמב"ם בסדר התפילות כתוב הגולן וכ"ה בטור ובדפו"א הסלך: (ג) בכח"י ר': (ד) נ"ב הלורה (ב"ח): (ה) בתורה ב"ל (שורש): (ו) ע"כ מרסב"א: (ז) כ"ה בא"ש: (ח) עיין רא"ש שם בב"אור שיטותיהם: (ט) לכאורה קשה. והא כה שפסק החם כ"ת הוא לענין החם שמותר לקרות מבעוד יום. אבל לענין כמה פרשיות הוא קורא לא הכרע בזה ע"ש. וצ"ע: (י) סי' זה כ' הרא"ש סי' ג ובתוס' שלפנינו ליתא:

עין משפט

א מ"ר פ"ז מהלכות תפלה הלכה יח סמג עשין יח טור א"ח סימן רלו:
ב [מ"ר פ"ז מהלכות תפלה הלכה יז טוש"ע א"ח סימן קיא סעיף ג]:
ג *מ"ר שם פ"ב הלכה ט טוש"ע א"ח סימן קיא סעיף ג:
ד מ"ר שם פ"ז הלכה כ סמג עשין יח טור א"ח סימן רלה וטוש"ע א"ח סימן רלט סעיף ג:
ה *מ"ר שם פ"ז הלכה ג ועיי מ"ר שם פ"ב הלכה ט טוש"ע א"ח סימן רלט סעיף ג:
ו *מ"ר פ"ז מהלכות תפלה הלכה יב טוש"ע א"ח סימן קטו סעיף ח יסעיף יג:
ז מ"ר פ"ז מהלכות תפלה הלכה יב טוש"ע א"ח סימן קטו סעיף י:
ח מ"ר פ"ז מהלכות תפלה הלכה ד טוש"ע א"ח סימן ס"ט סעיף ו:
ט *מ"ר פ"ז מהלכות תפלה הלכה ט טוש"ע א"ח סימן רמ סעיף ח:

דהגן שאני. לעומר אין זה קרוי להתרפאות אלא מי שם להגן מן המזיקים: אל תפלתי שתהא סמוכה למטתי. כל ימי מהרתי שלא לעשות מלאכה ושלא לעסוק בתורה" מיד כשעמדתי ממטתי עד שתקרא קריאת שמע ותתפלל: בין צפון לדרום. ראיה ומרגלותיה זה לעסוק חה לדרום ונראה הטעם לפי שהשכינה נמצאת אי כמערב לכך נוטן לספר תשמישו לדרום שמים:

אוצר החכמה

ד"ה ומאי. ר"ל ומאי דאמרינן דקדם ברכת ערבית לא הוי הפסקה ומקרי הפסקה אלא דרשות הוא ומכל מקום אינו מפסיק בין גאולה לתפלה ומ"מ אינו מפסיק בין גאולה לתפלה ומ"מ אינו מפסיק בין גאולה לתפלה ומ"מ